

Begegnung der Kirche in Ost und West im Spiegel der synodalen Strukturen. Historisch-theologische Beiträge – Festschrift zum 70. Geburtstag von Petar Vrankić (Susretanje Crkve na Istoku i na Zapadu u zrcalu sinodalnih struktura. Povijesno-teološki doprinosi. Zbornik u čast Petru Vrankiću povodom 70. rođendana), priredili Johannes Grohe, Gregor Wurst, Zvezdan Strika, Hermann Fischer, EOS-Verlag Sankt Ottilien, 2017., 558 str.

Povodom 70. rođendana umirovljenog profesora na katoličkom bogoslovnom fakultetu sveučilišta u Augsburgu Petra Vrankića tiskan je zbornik radova *Begegnung der Kirche in Ost und West im Spiegel der synodalen Strukturen. Historisch-theologische Beiträge* (Susretanje Crkve na Istoku i na Zapadu u zrcalu sinodalnih struktura. Povijesno-teološki doprinosi). Prema sadržaju zbornika, nakon predgovora slijedi 20 priloga, od kojih 14 na njemačkom, četiri na talijanskom i dva na engleskom jeziku. Zatim slijedi Vrankićeva biografija i bibliografija (str. 526 – 535) s popisom 52 objavljenih članaka i četiri knjige. Na samome kraju zbornika nalazi se registar osobnih imena i registar mjesta (str. 536 – 558).

Radovi su kronološki i tematski usklađeni. Na početku zbornika nalazi se *tabula gratulatora*, a zatim je u uvodnom dijelu prikazan kratki životopis Petra Vrankića. Rođen je 1947. u Glavatičevu (općina Konjic, Bosna i Hercegovina), gimnaziju je završio u Dubrovniku, a studij filozofije i teologije upisuje na Visokoj Bogoslovnoj školi u Splitu. Godine 1970. odlazi u Rim gdje nastavlja studij, 1974. prima svećeničko ređenje, 1976. položio je licencijat iz crkvene povijesti na papinskom sveučilištu Gregoriana, a 1978. licencijat iz dogmatike na papinskom sveučilištu Lateranu. Pod vodstvom prof. dr. Giacoma Martina obranio je doktorsku disertaciju *La chiesa cattolica nella Bosnia ed Erzegovina al tempo del vescovo fra Raffaele Barišić* na papinskom sveučilištu Gregoriana. U razdoblju od 1979. do 1985. kao profesor na Visokoj filozofsko-teološkoj školi u Sarajevu predavao je predmete iz crkvene povijesti, ekumenske teologije i povijesti istočnih crkava. Na teološkom fakultetu sveučilišta u Augsburgu habilitirao se 1995. godine s radom *Religion und Politik in Bosnien und Herzegowina (1878-1918)*. Imenovan je privatnim docentom i četiri godine kasnije postaje izvanredni profesor na istom fakultetu. Godine 2012. umirovljen je i od tada objavljuje radove i sudjeluje na mnogobrojnim znanstvenim simpozijima.

Poslije kratkih biografskih podataka slijede znanstveni prilozi. Prvi je rad Wolfganga Vogla naslova „Duhovnost Crkve na Istoku i Zapadu na ekumenskim koncilima“ (str. 1 – 26). Autor pregledno piše o sadržajima prvih osam ekumenskih koncila koji su se, doduše, ponajviše bavili dogmatskim definicijama, ali su oni

isto tako davali i duhovne impulse. Autor primjećuje kako su ekumenski sabori zračili duhovnošću, ali se upravo toj komponenti koncilske tradicije pridavalo premalo značenje.

Drugi rad, koji se sukladno prethodnom tematski nadovezuje, je rad autora umirovljenog profesora dogmatike na katoličkom bogoslovnom fakultetu sveučilišta u Augsburgu Antona Ziegenhausa naslova „Uništavanje slika i njihovo teološko prevladavanje“ (str. 27 – 36). U ovom radu autor se osvrće na štovanje slika, pokušaje zabrane i njihovo uništavanje. Osobito je car Justinijan II., koji je 695. godine srušen s vlasti, ali je 705. godine uz pomoć Bugara uspio iznova preuzeti vlast, pokazivao sliku Kristovu. Ziegenhaus u radu prilaže nekoliko slika novca iz toga razdoblja s Kristovim likom. Slična tematika nastavlja se i u radu Petera Hofmanna naslova „Drugi Nicejski sabor i novija pravoslavna teologija slike“ (37 – 63) u kojem prikazuje štovanje ikona u Istočnoj crkvi te koliko značenje ono ima za današnju teološku misao na Zapadu i Istoku. Zaključuje kako pitanje slike u istočnoj teološkoj misli nije tema negdje po strani, nego je upravo u središtu liturgije te piše o tome koliko je liturgija slika posadašjenje tijela Kristova.

Od svih radova u zborniku tematski se udaljio svojim prilogom kardinal Walter Brandmüller. On u svom radu naslova „*Renuntiatio papae* – neka historijsko-kanonistička razmišljanja“ (str. 65 – 79) raspravlja o odreknućima papa tijekom povijesti. Studija je već prije objavljena na talijanskom jeziku i autor ju je preradio za čitatelje njemačkog govornog područja. Izravni povod objave Brandmüllerove rasprave je odreknuće pape Benedikta XVI. 11. veljače 2013. godine, te on prelistava povijesna vrela kada i na koji način su se pojedini pape odrekli svoje službe. Ta je činjenica vrlo važan argument u Brandmüllerovoj argumentaciji protiv „odreknuća pape“. On u naposljetku zaključuje bez bilo kakvog kompromisa da *pontifex maximus* treba svoju službu vršiti sve do smrti.

Za hrvatsku crkvenu povijest je osobito važan rad Velimira Blaževića „Čudoredni život i ponašanje klera na prostorima Hrvatske i Bosne i Hercegovine prema odredbama krajevnih crkvenih sabora i dijecezanskih sinoda“ (str. 81 – 113) koji je najprije objavljena na hrvatskom jeziku, a zatim ju je Zvezdan Strika preveo na njemački jezik. Autor analizira dostupna vrela pojedinih partikularnih sabora i dijecezanskih sinoda. Među ovima se posebno ističe sabor južnohrvatskih biskupija koji je održan 1579. godine pod vodstvom apostolskog pohoditelja biskupa Agostina Valiera u benediktinskom samostanu sv. Krševana u Zadru. Tijekom druge polovice 16. i u prvoj polovici 17. stoljeća redale su se mnogobrojne dijecezanske sinode, a već u 18. stoljeću one zamiru. Tek početkom 20. stoljeća za disciplinu klera posebno su se zauzimali biskup krčki Mahnić,

banjalučki Garić, zagrebački nadbiskup Bauer te krčki biskup Srebrnić. Blažević kratko uspoređuje odredbe o vrlinama svećenika u duhu tridentinske reforme i Kodeksa crkvenog prava iz 1917. i 1983. godine osvrćući se na najnovije sinode, one u Splitu godine 1987. i one u Đakovu iz 2002. godine.

Na odnos Istoka i Zapada osvrnuo se Tomislav Mrkonjić u radu „Franjevci u pregovorima s Ivanom III. Vatatzom i predstavnicima grčke Crkve (1232-1234)“ (str. 115 – 143). Najprije je autor ukazao na nezainteresiranost Zapada za situaciju pravoslavlja početkom 13. stoljeća naglašujući pothvate franjevac koji su između 1216. i 1261. godine raspravljali s grčkim teolozima. Među njima su se posebno istaknuli Aimon od Favershama i Rudolfus Remenensis kao papini nunciji u Carigradu 1232. – 1234. Među latinskim pregovaračima bio je 1237. i franjevac Bartolomej koji je znao grčki jer je potjecao iz „Velike Grčke“ u Italiji gdje je upotrebljavan grčki.

Sljedeći je rad autora Johannes Grohe naslova „Alfons V. Aragonski i njegova crkvena politika na općim saborima i pokrajinskim sinodama“ (str. 145 – 173). U radu se govori o tome kako se kralj Alfonso V. osjećao povezanim s „avinjonskim papinstvom“, osobito s Benediktom XIII. Njegovo djelovanje preduhitriilo je provođenje odredbi sabora iz Konstanca. Kralj je takvim stavom pokušao utjecati na papu Eugena IV., i to osobito zbog vlastitih pretenzija na Napuljsko Kraljevstvo.

O nacionalnom pitanju u Europi na početku 15. stoljeća piše Ansgar Frenken u radu „*Concilium constitutum ex nacionibus – naciones* na saboru u Konstanzu. O značenju koncilskih nacija za nastajanje i razvoj nacionalne svijesti na počecima 15. stoljeća“ (str. 175 – 206). U radu se temeljem znanstvenih izvora i istraživanja prikazuje koje i koliko se značenje pridavalo koncilskim nacijama i na koji su način one utjecale na sabor u Konstanca. Autor istodobno pokazuje utjecaj koncilskih nacija na razvoj nacija i njihova značenja u europskim prilikama. Zaključuje kako je nacija bitan element razvoja, ali je on inkorporiran u *corpus christianorum*.

O Petom lateranskom saboru (1512. – 1517.) pisao je Nelson H. Minnich u radu naslova „Peti Lateranski sabor i poziv na križarski pohod“ (str. 207 – 236). Autor ukazuje na pitanje koncilске ideje i križarskog pohoda za obranu kršćana. Najprije donosi kratke podatke o pothvatima u Varni 1444. i neuspjelom kongresu u Mantovi 1459. – 1460. (str. 207). Papa Julije II. (1503. – 1513.) pokušao je sprovesti reformu i ujedno pripremiti obranu Europe od osmanskih prodora. Nakon što je preminuo, sabor je nastavio s radom u istom smjeru za pape Lava X. (1513. – 1517.).

Zvezdan Strika je u radu „Dijecezanske sinode u Zadru pod nadbiskupom Mucijem Callini; s edicijom sinodalnih zaključaka iz 1566. godine“ (str. 237 – 291) ukazao je na sinodalnu tradiciju Zadarske crkve na koju je osobito utjecao nadbiskup Callini. Taj je nadbiskup osobno sudjelovao na Saboru u Tridentu i poslije povratka sazvaio dvije dijecezanske sinode. Prva je zasjedala (prema nepouzdanim podacima) u rujnu 1564. godine, a druga 14. – 15. rujna 1566. godine. Nadbiskup Callini pomno ju je pripremio s najbližim suradnicima, tako da ona sadržajno posadašnjuje sinodalnu tradiciju Zadarske crkve. Njezine akte nisu dostupne, samo jedan suvremeni prijepis koji je danas pohranjen u Državnom arhivu u Zadru i njihov prijepis koji je načinio Ivan A. Gurato, a danas je pohranjen u Znanstvenoj knjižnici u Zadru. Na temelju tih dvaju manuskripta Strika je kritički obradio sinodalne odredbe i one pokazuju kako je Zadarska crkva pored osmanske pritješnjenosti participirala na europskim sinodama.

Thomas Wünsch u radu „Zapadne sinode kao motor nastojanja konfesija na Istoku: ruski i poljski odgovori na latinsku polemiku poslije projekta unije u Firenci (1439.) i Brestu (1595./96.) u ranonovovjekovnoj Poljskoj i Litvi“ (str. 293 – 330) već u samom naslovu ukazuje na problematiku odnosa Istočne i Zapadne crkve, tj. probleme s kojima su se susretali u Poljskoj i Litvi poslije unije. Autor osobito prikazuje tendencije u Istočnoj crkvi, za njih je priznanje Rima ništavno te u tom pogledu za Istočnu crkvu postoji „samo jedna jedina Crkva koja je očuvala istinsku vjeru, a to je istočna.“ (str. 328).

U radu Pétera Tumorova „Sinode u Mađarskoj u ranom novom vijeku“ (str. 331 – 353) piše se o tome da je u Mađarskoj (Ugarskoj) bilo održano jako mnogo nacionalnih i pokrajinskih sabora te dijecezanskih sinoda. Razdoblje od 1527. pa otprilike do 1549. godine može se interpretirati uvodnom fazom jer su upravo poslije Sabora u Tridentu održane mnogobrojne sinode. One predstavljaju reformne sinode, koje pokušavaju uskladiti poticaje iz Tridenta s posebnim prilikama u Mađarskoj (Ugarskoj).

Na Tumorov rad tematski se nastavlja rad Gabriela Adriányia „Unija u Ungváru (Užhorod) 1646. i ugarska nacionalna sinoda 1648.“ (str. 355 – 366). Oko 650 pravoslavnih svećenika potpisalo je akt unije položivši zakletvu (str. 365). Sinodalne akte nisu danas više dostupne, nego samo ugarski primas Lippay kao *legatus natus* Svete Stolice, koji je ratificiran na nacionalnoj sinodi 14. studenoga 1648. i time potvrdio uniju. Tek poslije tog čina postavljalo se pitanje imenovanja biskupa, imenuje li ga kralj ili papa. Pitanje je tek riješeno 1771. godine bulom *Eximia regalium* kada je uspostavljena grčko-katolička dijeceza Munkács (Munkačevo) u današnjoj zapadnoj Ukrajini.

O pitanju odnosa Istočne i Zapadne crkve za pontifikata pape Benedikta XV. pisao je Jörg Ernesti u radu naslova „Papa Benedikt XV. i kršćanski Istok“ (str. 367 – 377). Poslije podužeg uvoda autor razmatra odnos pape i Armenijaca. Papa se držao stroge neutralnosti u ratu i pokušao je pomoći ljudima koji su bili ugroženi ratom. Među njima su se posebno isticali Armenijci koje je Turska progonila. Isto tako je papa pokušao utjecati na ruske prilike poslije Oktobarske revolucije i stvoriti dobre odnose s Bugarskom i Rumunjskom. Pokušavao je stvoriti i poboljšati odnose s pravoslavnima za koje je tvrdio da oni nisu šizmatici nego „braća u vjeri“.

Carlo Pioppi autor je rada „Talijanski bizantinci na saboru: Međueparhijska sinoda u Grottaferrati 1940. Primjedbe biskupa iz Lungra i nekoliko *vota* rimskih savjetnika“ (str. 379 – 407). Autor se osvrće na prvu „međueparhijsku sinodu“ Grkokatoličke crkve u Italiji 1940. koja se održala u grkokatoličkom manastiru u Grottaferrati (kraj Rima). Na ovoj sinodi bio je nazočan i episkop autokefalne crkve iz Albanije, koja je tada s Italijom bila povezana personalnom i realnom unijom. Sinoda je bila sazvana da se raspravi sukob triju eparhija, Lungro (Calabria), Piana dei Greci (Sicilija) i Monastero Eserchico di Grottaferrata (kraj Rima), odnosno utvrde crkveno-teološke odredbe grkokatoličke crkve u Italiji. U tom pogledu autor analizira raspravu na sinodi s obzirom na crkvene konstitucije proizašle iz crkvenih sinoda u prošlosti (15. – 20. st.), kao i dekretima s prve međueparhijske sinode.

Adalber Keller autor je rada „Jedan citat iz *Traditio Apostolica* u *Lumen Gentium* i jedno skoro nemoguće rješenje pitanja iz starocrkvene liturgijske prošlosti“ (str. 409 – 423). U radu raspravlja o đakonatu (članku 29) Dogmatske konstitucije *Lumen Gentium* o crkvi koji je određen na drugom Vatikanskom saboru 1964. U navedenom članku 29 definira se uloga đakona u liturgijskom i pastoralnom djelovanju u Rimokatoličkoj crkvi. Autor istražuje i analizira kako je bila u prošlosti određena služba đakona s obzirom na crkvenu hijerarhiju. Pri tom autor analizira takve odredbe temeljem dokumenta *Traditio Apostolica* (oko 215. god.) te ostale spomene navedene službe kod prve crkve i kroz crkvene sinode u prošlosti.

Rad Josipa Gregura naslova „Istok i teologija liturgije Drugoga vatikanskog sabora“ (str. 425 – 447) analizira liturgijsku teologiju Drugog vatikanskog sabora s obzirom na Istočnu crkvu. U tom pogledu služeći se metodologijom usporedbe analizira ekumenske razlike između Istočne (ortodoksne) i Zapadne (rimokatoličke) crkve u liturgiji. On pri tom ukazuje na tradicionalne elemente prisutne kod obaju crkava, u sakramentalnoj teologiji, ikonopoklonstvu u liturgiji te blagdanskoj (svečarskoj) liturgiji i liturgijskoj ekleziologiji.

U radu Mate Zovkića „Recepcija nauke Drugoga vatikanskog sabora o istočnim pravoslavnim Crkvama kod hrvatsko-katoličkih i srbsko-pravoslavnihi teologa“ (449 – 474) naglašava se kako Sabor u dekretu *Unitatis redingretatio* ističe da su pravoslavne Crkve sačuvala apostolsku sukcesiju i valjanu euharistiju što je bitno za katoličko poimanje pune crkvenosti. Autor govori o tome kako pojedini srpski teolozi, kao Danilo Krstić i Justin Popović, niječu katolicima valjanost krštenja i euharistije, ali da to nije i opći stav svih srpskih teologa. Pri tom se smatra da su kamen smutnje u ekumenskim odnosima na jednoj strani zlodjela pronacističke hrvatske vlasti nad nevinim Srbima tijekom Drugog svjetskog rata te na drugoj strani povodom osamostaljenja Hrvatske i BiH i zlodjela srpske vojske nad nevinima Hrvatima i Bošnjacima u ratovima 1990. – 1995. Zovkić drži da jedni i drugi uvjetuju oprost i pomirenje iskrenim kajanjem sadašnjih vjerskih poglavara za minula zlodjela njihovih sunarodnjaka. Pri tom navodi da se često miješaju vjerski i etnički interesi te stav prema bivšoj državi Jugoslaviji koja je za Hrvate bila tamnica naroda, a za Srbe idealno rješenje kako bi svi balkanski Srbi živjeli u jednoj državi. Autor se u kontekstu etničkog, ali također i vjerničkog i pluralističkog pristupa oslanjao na izvore dvojice srpskih i jednog hrvatskog teologa.

Agostino Marchetto u radu naslova „Deklaracija *Dignitatis Humanae*: Lom ili reforma i obnova u kontinuitetu Crkve kao jedinoga subjekta“ piše o deklaraciji *Dignitatis Humanae* o vjerskoj slobodi koja je usvojena na Drugom vatikanskom saboru 1965. (475 – 492). U deklaraciji se navodi da je sloboda vjeroispovijesti temeljno ljudsko pravo. Autor raspravlja o tome koliko se deklaracija doista primjenjuje, na koje poteškoće nailazi Katolička crkva, o odnosu Katoličke crkve s civilnim društvom, dostojanstvu ljudske osobe, obitelji, temeljnim vjerskim pravima itd. Pri tom se osvrće na problematiku Katoličke crkve u kontekstu *Dignitatis Humanae* u suvremenom društvu i korelaciji tih odnosa.

U radu „Psihologija i teologija – točke susreta u koncilsko doba“ Želimir Puljić piše o psihološko-teološkim susretima u koncilsko doba (493 – 524). Već u prvoj bilješci objašnjava kako je ovaj rad njegova licencijatska radnja iz pastoralne teologije na Papinskom univerzitetu Lateran. Također, upućuje na novije spoznaje i suvremenu literaturu o multidisciplinarnom pristupu o psihološko-teološkoj tematici. Autor sagledava tematiku rada kroz prizmu humanističke psihologije Viktora Frankla (1905. – 1997.), austrijskog Židova koji je proživio Holokaust i vjerovao u smisao života unatoč svim nepravdama i nasiljima u svijetu. U tom pogledu drži konstruktivnom za teološki pristup čovjeku i psihologiju američkog znanstvenika Abrahama Maslowa (1908. – 1970.) o autorealizaciji. Kršćanskim psiholozima predlaže integraciju psihologije i teologije te u tom duhu upućuje na

saborski impuls u GS 36 i poticaj Ivana Pavla II. psihijatrima 1993. da osvjetljaju misterij čovjeka konstruktivnim dijalogom između humanističkih znanosti i religije. Puljić zaključuje svoj rad citatom G. R. Collinsa navodeći: „It is time us to realize that psychology will be strong in the future if it dares to acknowledge that God exist and to build on atheistic and biblical undergirding. Then, and only then, will psychology wich is trully dynamic, effective and worth giving away.“

Zbornik radova *Begegnung der Kirche in Ost und West im Spiegel der synodalen Strukturen. Hitstorsch-theologische Beiträge – Festschrift zum 70. Geburtstag von Petar Vrankić* (Susretanje Crkve na Istoku i na Zapadu u zrcalu sinodalnih struktura. Povijesno-teološki doprinosi. Zbornik u čast Petru Vrankiću povodom 70. rođendana) posvećen Petru Vrankiću prema svom sadržaju je, kako se i u samom naslovu navodi, prostorno (ponajviše) određen na Jugoistočnu Europu, a tematski vezan uz dodire Crkve na istoku i zapadu kroz prizmu crkvenih sinoda (koncila) u prošlosti. Crkvene sinode ili koncili odredili su temelje Katoličke crkve, utvrdili crkvenu dogmu i postavili osnovnu djelatnost crkve kakvu danas poznajemo. Kroz raznolike povijesno-teološke rasprave u zborniku su primarno obrađene teme koje se odnose na crkvenu povijest, zatim teološka i ekumenska pitanja koja su, najvećma kroz zaključke crvenih sinoda i koncila, prikazana u dodirima dviju crkava Istoka i Zapada te njihovim sličnostima i različitostima. Nekoliko radova hrvatskih autora Blaževića, Strike i Zovkića posebno su zanimljivi za istraživanje hrvatske crkvene povijesti. Radovi priloženi u zborniku imaju osobitu znanstvenu vrijednost u proučavanju crkvene povijesti od osnutka prve Crkve i prvih sinoda do suvremene crkve i Drugog vatikanskog koncila (1962. – 1965.). Zbornik radova stoga je vrlo vrijedna znanstvena studija koja se ubuduće može svrstati u red temeljne literature znanstvenicima koji se kane baviti crkvenim sinodama, prošlošću Crkve i teološkom tematikom u dodiru dvaju Crkava, a osobito na prostoru Jugoistočne Europe. Na ovaj su se način autori koji su sa svojim radovima sudjelovali u zborniku ponajbolje odužili prof. Vrankiću, i to tako što su time dali široj javnosti, posebno znanstvenoj, snažan doprinos i poticaj k daljnjem istraživačkom radu u rasvjetljavanju odnosa Crkava na Istoku i Zapadu.

Tado Oršolić